

**THE INSTRUMENTS OF IMPRINTINGS' CENSORSHIP WITHIN THE
ROMANIAN PRINCIPALITIES (THE FIRST HALF OF THE NINETEENTH
CENTURY)**

Virginia Blînda

**PhD, Scientific Researcher, Romanian Academy, Institute for South-East
European Studies, Bucharest**

Abstract: The development of censorship phenomenon in Western European countries and its further expansion into Eastern and Southeastern Europe led to the creation of appropriate tools that political and / or ecclesiastical power use to control the dissemination of printings that are forbidden or has a high baleful potential.

In the first half of the nineteenth century the creation and implementation of censorial legislation, of the legal deposit and of peculiar administrative structure were a few methods of controlling the movement of ideas that secular imprintings were carrying.

The subject of our analysis allows a vast research of censorship, so far underdeveloped, but whose importance is still actual.

Keywords: printings, censorial legislation, legal deposit, censorship, Romanian Principalities

Evoluția și profesionalizarea sistemului de control a imprimatului în prima jumătate a secolului al XIX-lea au făcut posibilă apariția unor instrumente prin care autoritățile (politice și ecleziastice) au controlat difuzarea ideilor. Din această perspectivă, legislația cenzorială, constituirea depozitului legal și organizarea unui grup special de funcționari au constituit principalele metode de control a ideilor pe care circulația cărții laice imprimate le-a făcut susceptibile de a fi supravegheate.

Legislația cenzorială

Controlul textelor – manuscrise sau imprimate – a cunoscut de-a lungul secolelor avataruri care pot reconstitui, dintr-o perspectivă culturală și istorică, interesul puterii în ceea ce privește difuzarea cunoașterii. Autoritățile religioase și politice și-au sincronizat strategiile de supraveghere a difuzării și receptării ideilor prin intermediul cărții imprimate în diverse

construcții partenoriale. Fenomenul este vizibil la nivelul întregii Europe și cunoaște forme particulare de manifestare în plan regional sau statal. În Principatele Române, primele inițiative laice și religioase de control a imprimatului sunt anterioare secolului al XIX-lea, dar au cunoscut forme moderne de instituționalizare începând cu deceniul al treilea al secolului XIX. Acest sistem de supraveghere a presupus, ca orice mecanism de control, indiferent de epocă, alocarea unor resurse importante: administrative, financiare, umane, logistice și de timp.

În timpul administrației țariste, modelul rusesc privind controlul textelor imprimate este importat și în Principatele Române: erau vizate, mai ales, cărțile venite din străinătate percepute ca un vehicul eficient și periculos de circulație a celor mai avangardiste idei europene. Consecințele ideologiei Revoluției franceze puneau în gardă autoritățile care încercau să le mențină cât mai departe de granițele propriilor state. În Țara Românească și Moldova, cenzura devine, cel puțin teoretic, o normă a cărei instituționalizare este impusă și confirmată prin intermediul unei legislații adecvate. Ea va fi completată ulterior de alte câteva intervenții ale autorităților ca urmare a unor evenimente conjuncturale interne sau externe. Principalii actori implicați în sistemul decizional al cenzurii au fost reprezentanții puterii politice, ecleziastice, cei ai puterilor străine, inclusiv ai Porții otomane.

Cele mai importante repere legislative moderne privind cenzura imprimatului în prima parte a secolului al XIX-lea românesc au fost adoptate în anii 1832/1833, 1848, 1849, 1856 și 1858.

Astfel, începând cu 1832, activitatea de supraveghere a textelor manuscrise sau imprimate a fost mult mai atent coordonată pe baza unor proceduri administrative. Scopul acestor măsuri a fost acela de a urmări cu atenție orice formă de activitate culturală ce ar fi putut tulbura buna guvernare a țării. În acest sens, erau vizate nu doar cărțile sau gazetele străine care intrau în țară prin diversele puncte vamale, ci chiar și reprezentațiile de teatru, etc.

Ca urmare, în iunie 1832, la Iași, este înființată „Comisia privighitoare asupra cărților de cetit ce intră și se vând în țară”, a cărei activitate era coordonată de Nicolae Suțu¹ și Constantin Suțu². Textul acestei prime intervenții legislative, structurat pe nouă capitole, a fost publicat la începutul anului 1833 în *Albina Românească*³. Instrucțiunile delimitează perspectivele legale în cadrul cărora putea fi desfășurată activitatea tipografiilor și librăriilor din Moldova. În acest circuit al cărților ce intrau și circulau în țară, rolul vameșilor era, la rândul lui, bine precizat prin intermediul articolului patru.⁴

În Valahia, o legislație similară (9 articole) a funcționat pe parcursul anului 1832; ea a fost publicată însă în 1833 sub semnătura Secretarului de Stat Barbu Știrbei într-o formă extinsă

¹ Nicolae Suțu - Mare Postelnic Secretar de Stat.

² Constantin Suțu – asesor.

³ *Albina Românească*, no. 6/29 Ianuarie 1833, Iași, pp. 21-22.

⁴ Art. 4. “Vameșii de pe la margine vor fi datori:

A) Să aibă o neadormită privighere ca nici unile din coleturi cuprinzătoare de tipărire, să nu poată trece fără a fi mai întâi pecetluite cu pecetea vămii locului pe unde are a li fi trecirea.

B) Să raportuiască îndată vămii centrale din Eși, cu arătarea numelui stăpânului coletului, a numelui cărarușului, a locului de unde vine și a zilei în care au trecut marginea.”, în *Ibidem* și *Uricarul*, VII, Tipografia Buciumului Român, Iassi, 1886, p. 224.

(15 articole) în *Buletinul Oficial*⁵. Noile instrucțiuni făceau referire la controlul prealabil, difuzarea, comercializarea cărților și sancțiunile pasibile în cazul nerespectării lor.

Atât instrucțiunile din 1832 (9 articole), cât și cele din 1833 (15 articole) stipulau obligativitatea controlului textelor (o simplă “hârtie” sau carte⁶) în cadrul unui mecanism care viza cenzura prealabilă - în cazul textelor manuscrise - și verificarea tuturor exemplarelor, în cazul cărților deja tipărite aflate în librării sau care intrau în țară.

De altfel, este util de precizat faptul că toate intervențiile legislative importante din Principatele Române relative la introducerea cenzurii (1832, 1848, 1849, 1856, 1858) au avut în linii mari aceleași prevederi atât în Moldova, cât și în Țara Românească, însă ele nu au creat frustrări sociale sau culturale majore ca în alte state europene.

În 15 martie 1840, în Țara Românească este creată, printr-un ofis domnesc, o secție pentru cenzura cărților ca urmare a faptului că:

„...literatura națională mergând spre sporire, manuscriptele se îmbulzesc firesce și trebuiesc toate cercetate și întoarse la vreme autorilor, către aceasta mulțimea cărților ce vin din străinătate trebuind a fi cercetate la scurtă vreme, ca să nu se pricinuiască întârziere și zăticnire acestui negoț, s-au luat în băgare de seamă, că un singur amplot, adecă șeful mesei cercetării cărților, neavând trebuincioasele ajutoare, nu poate îndeplini singur cu cuvenită scumpătate îndatoririle puse asupra-i, a cerceta adecă și cărțile străine și cele ce se tipăresc aici, și toate gazetele și orice publicații; de aceea este neapărată trebuință a se întocmi o secție ...”⁷

Anul 1848 a reprezentat un alt moment important în evoluția sistemului cenzorial în Principatele Române. Guvernul provizoriu decide⁸ desființarea sistemului de supraveghere a imprimatului, măsură revocată de către autoritățile de ocupație după doar câteva luni, mai precis în toamna aceluși an. Decretul semnat de către domnitorul Mihail Sturdza, și publicat în noiembrie 1848 în *Buletin foae oficială* (noiembrie 1848, Iași), anunța noile reguli ale cenzurii. O legislație similară a fost introdusă și în Țara Românească pe parcursul anului 1849 (*Buletin ofițial al Prințipatului Țerii-Românești*, aprilie 1849).

Cele două documente sunt aproape identice în ceea ce privește conținutul, singura diferență intervine în textul valah care conține două articole în plus. Acestea se regăsesc în structura celui de-al III-lea capitol⁹. Ambele texte legislative cuprind referiri clare privind obligațiile celor implicați în difuzarea cărților, importul tipăriturilor, obligațiile oficiilor vamale, cenzura cărților în interiorul țării, obligațiile tipografiilor și dispoziții generale. Din acel moment, orice text pentru a putea fi tipărit avea nevoie de aprobarea prealabilă a Secretariatului de Stat. Presa străină intra și ea sub lupa cenzurii, iar listele de abonați trebuiau depuse de către

⁵ *Buletinul Oficial*, II, supliment extraordinar, 1, 1833, pp. 21-23. Vezi Laurențiu Vlad, “Scurte note cu privire la cenzura din Țara Românească. Două episoade din biografia lui Constantin N. Brăiloiu (1849-1850, 1858)”, în *Analele Universității din București. Seria Științe Politice*, București, no. 4/2002, p. 34.

⁶ “(...) să va face a nu să tipări vre-o hârtie sau carte nainte de a să supune cercetării”, în Ion Colan, „Documente privitoare la cenzura în Muntenia, 1832-1833”, în *Arhivele Olteniei*, VIII, 1929, p. 68.

⁷ V. A. Urechia, *Istoria culturii naționale. Istoria școalelor de la 1800-1864: cu o scurtă introducere coprindend note din istoria culturii naționale anterioare secolului al XIX-lea*, vol. II, Imprimeria Statului, București, 1892, p. 188.

⁸ Decizia a fost luată în vara anului 1848.

⁹ Structura ofis-ului din Moldova include: cap. I (art. 1-4), cap. II, (art. 5-14), cap. III (art. 15-25), cap. IV (art. 26-39), cap. V art. 40-48). Structura ofisului din Țara Românească este concepută astfel: cap. I (art. 1-4), cap. II (art. 5-14), cap. III (art. 15-25), cap. IV (art. 26-41), cap. V (art. 42-50). Vezi *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, vol. V, Institutul de Arte Grafice “Carol Göbl”, București, 1904, pp. 456-464, respectiv vol. VI, 1910, pp. 184-192.

librari tot la Secretariatul de Stat. De exemplu, într-un document al Departamentului din Lăuntru, aflat în manuscris la Cabinetul de manuscrise al Academiei Române din București, datat 3 iunie 1849, putem citi corespondența dintre Secretariatul de Stat și cărmuirea Brăilei¹⁰. În fapt, este vorba despre o atenționare privind gazetele care vin cu vaporul de la Constantinopol și cu poșta prin Consulatul austriac de la Galați. În total, sunt menționate 11 gazete care intraseră în țară (11 cu vaporul, 2 cu poșta), evidența lor fiind înregistrată tabelar în trei rubrici („nr.”, „titlul gazetelor”, „prin cine se primescu”), iar difuzarea lor strict urmărită. Printre titlurile recenzate în document, găsim unele în limba greacă, altele în franceză. Titlurile lor nu conțin nimic subversiv sau incitant, dar conținutul trebuia verificat cu minuțiozitate pentru a putea fi puse ulterior în circulație.

Legislația privind controlul imprimatului a funcționat ca un instrument în încercarea autorităților de “opri împrăștierea relelor prințipii de anarhie și tulburare, condițiile existenței politice a Prințipatului Moldaviei de orice lovire (...)”¹¹ Astfel era justificată necesitatea introducerii cenzurii în preambulul ofisului din Moldova.

În 1856, legislația cenzurii cunoaște un foarte scurt moment de relaxare: la 25 ianuarie, *Gazeta de Moldavia*¹², publica decretul domnitorului Grigorie Ghica privind noul statut al presei. După numai șapte luni, cenzura a fost reinstaurată prin intervenția Porții ca urmare a presiunilor exercitate de cercurile conservatoare boierești în diferite medii diplomatice și politice.

O reglementare similară, privind doar presa, a fost introdusă la sfârșitul anului 1858 în Țara Românească: *Regulile asupra presei*¹³ prevedeau cenzurarea oricărei foi imprimate – jurnal sau periodic.

În concluzie, de la simplele intervenții ale Domnului (în secolul al XVIII-lea), până la formele instituționalizate (în secolul al XIX-lea) controlul textelor confirmă importanța pe care circulația ideilor, mai ales a celor laice, o dobândește în timp. Controlul se exercită de o manieră conjuncturală sau aparent constantă în funcție de riscul asociat cunoașterii difuzate prin intermediul cărții.

Depozitul legal

Constituirea depozitului legal modern de cărți în Principatele Române are ca punct de plecare legislația cenzurii și regulamentele școlilor din anii '30 ai secolului al XIX-lea. În timp, conotațiile sintagmei au evoluat de la simpla dănie a cărților¹⁴, până la forma actuală a bibliografiei naționale, a controlului bibliografic național (CBN)¹⁵.

Din perspectiva problematicii și perioadei pe care o analizăm, statutul depozitului legal poate fi considerat echivalentul unui instrument al cenzurii imprimatului. Reglementările oficiale privind crearea unui fond de carte au contribuit, în primul rând, la constituirea și creșterea colecțiilor primelor biblioteci publice. În al doilea rând, prin intermediul său a fost instituit un

¹⁰ Mss rom. 3871, *Dosare 1848/41/Ministerul de Interne*, F. 97.

¹¹ *Anul 1848 în Principatele Române...*, p. 456.

¹² Între anii 1850-1858, *Albina Românească* își schimbă numele în *Gazeta de Moldavia*.

¹³ *Anunțătorul Român*, Anul al V-lea, nr. 100, 20 decembrie 1858, pp. 1-2.

¹⁴ Avem în vedere cărțile de cult (necesare oficerii serviciului religios) și a celor școlare (utile instrucției).

¹⁵ Silvia Căpățână, “Scurt istoric al Depozitului legal în țara noastră”, în *Informare și documentare. Lucrări ale sesiunilor profesionale*. 2007, Editura Bibliotecii Naționale a României, București, 2007, p. 14.

sistem de evidență a tuturor titlurilor imprimate, oferind cenzurii o statistică a activității editoriale și o formă de supraveghere a ideilor și scriiturii în Principatele Române. În al treilea rând, depozitul legal devine în timp un garant al proprietății intelectuale.

În Europa, primele inițiative de constituire a “depozitului legal” au apărut în Franța în secolul al XVI-lea, când Francisc I semna *Ordonanța de la Montpellier* („Ordonnance de Montpellier”, 28 decembrie 1537¹⁶), care stabilea ca biblioteca regală¹⁷ să primească un exemplar din fiecare titlu tipărit.

Documentul din 1537 reprezintă așadar începutul depozitului legal, pe care regele îl va utiliza atât pentru crearea unei biblioteci impresionante, simbol al puterii sale, cât și pentru a avea sub control toate titlurile imprimate.

În 1617, regele Ludovic al XIII-lea crește numărul exemplarelor donate bibliotecii la două. Proporția se schimbă¹⁸ pe parcursul secolelor următoare, extinzându-se treptat asupra litografiei (1817) și fotografiei (1851).

După Franța, alte state europene vor adopta legislații similare printre care menționăm Elveția (1559), Belgia (1594), Marea Britanie (1610), Polonia (1645), Finlanda (1715), Norvegia (1732), SUA (1790)¹⁹. În prezent, în lume sunt 140 de state în care funcționează legislația depozitului legal, principalul deținător fiind, în cea mai mare parte a cazurilor, biblioteca națională²⁰.

În ceea ce privește spațiul românesc, primele forme experimentale, precursore ale depozitului legal din perioada regulamentară, pot fi asociate daniilor de carte către biserici, mănăstiri sau pentru instrucție. Gestul în sine nu era condiționat de un ordin numeric sau de reglementări legislative (pravile), ci depindea doar de viziunea culturală, mărinimia și smerenia donatorului (domn, boier, înalt prelat).

În perioada domniei lui Alexandru Moruzi²¹, în Moldova, au existat preocupări care pot fi apreciate drept practici anterioare creației moderne a ceea ce va deveni depozitul legal de cărți. Scopul acestora a fost unul strict didactic, asimilat inițiativelor care aveau drept obiectiv reformele școlare: „Orice carte s-ar tipări, se va trimite și școlii...”²²

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, circulația cărții și a ideilor, creșterea producției tipografice de carte, legislația cenzurii, precum și inițiativele laice în domeniul imprimării textelor au contribuit la elaborarea unor decizii oficiale privind crearea unui patrimoniu al cărții.

Prima reglementare în acest sens a constituit-o decizia Divanului Moldovei din 23 decembrie 1830 care, acordând un privilegiu de funcționare pe 15 ani tipografiei lui Gheorghe Asachi, stabilea ca editorul să doneze cu titlu gratuit un exemplar din fiecare titlu imprimat bibliotecii publice²³.

¹⁶ Henri Lemaître, *Histoire du dépôt légal*, 1re partie (France), A. Picard et Fils, Éditeurs, Paris 1910, p. ix.

¹⁷ Biblioteca („La Belle Bibliothèque Nationale”) era găzduită în castelul său de la Blois.

¹⁸ În 1658, numărul exemplarelor ce formau depozitul legal s-a ridicat la trei, ultimul fiind destinat cabinetului de cărți al regelui instalat la Louvre, în Perpessicius *Din istoricul depozitului legal*, Editura Institutului Social Român, București, 1932, p. 5.

¹⁹ Silvia Căpățână, *op. cit.*, p. 15.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Alexandru Moruzi (1793-1796): domn al Moldovei.

²² Silvia Căpățână, *op. cit.*, p. 15.

²³ Ilie Minea, „Ce citise generațiunea Unirii din Moldova”, extras din *Anuarul Gimnaziului Ion Miorescu*, Tipografia *Convorbiri literare*, București, 1919, p. 12.

Regulamentul școlilor din Moldova, publicat în 1835²⁴, prevedea la Secția III (art. 225) „întocmirea pe încet a bibliotecii Academiei”, de aceea autorii și editorii urmau a oferi cu titlu gratuit 5 exemplare din fiecare carte imprimată, iar din publicațiile periodice câte un exemplar²⁵.

În Țara Românească, legiferarea cenzurii și elaborarea regulamentului de funcționare a școlilor fac trimiteri explicite la constituirea unui fond de carte gestionat de diverse instituții. Apar astfel primele inițiative moderne de creare a depozitului legal. Conform *instrucțiunilor cenzoriale* din 1832, articolul 8 prevedea ca editorul, autorul și tipograful să depună un exemplar din orice carte tipărită la Biblioteca Mitropoliei și Secretariatul de Stat. În 1833, *Măsurile pentru cenzură*²⁶ publicate în *Buletinul Oficial* (nr. 1) modifică proporția numărului de cărți destinate colecției depozitului legal. Articolul 7 stabilește obligativitatea de a trimite cinci exemplare la biblioteca națională de la „Sf. Sava” din București, două la biblioteca școlii din Craiova și, inevitabil, unul la Secretariatul de Stat.

Regulamentul școalelor publice din Țara Românească, elaborat în 1832 și publicat în 1833, prevedea la Secția III, rubrica “Însemnări deosebite” (art. 246) că pentru constituirea unei biblioteci *pe nesimțite* la Sf. Sava și alta la Craiova se va aloca o sumă de 5.000 lei pe an

„pentru cumpărarea cărților, iar acum se vor aduna în biblioteca națională din Bucuresci, în colegiul din Sf. Sava, cărțile și manuscriptele ce se vor afla împărțite la feluri locuri publice, precum: Mitropolia, Episcopiile, monastirile și altele.”²⁷

Spre deosebire de instrucțiunile cenzurii, regulamentul școlilor aloca cinci exemplare pentru biblioteca din București și trei pentru cea din Craiova (art. 247)²⁸, în timp ce redactorii gazetelor și ale altor categorii de periodice contribuiau doar cu câte un exemplar (art. 248)²⁹. În timp, doar colecția de la București s-a păstrat, nu și cea de la Craiova despre existența căreia nu se mai cunoaște astăzi nimic.

La sfârșitul primei jumătăți de secol XIX, mai precis în 1849, proporția rămâne de 5/2 în ceea ce privește numărul exemplarelor ce vor fi alcătuit depozitul legal³⁰.

Practica de a oferi gratuit o carte a evoluat de-a lungul secolelor de la un simplu gest acționat de resorturi emoționale sau patriotice, la o formă impusă prin reglementări juridice succesive ceea ce-i conferă o funcție culturală și socială.

Astăzi, depozitul legal la nivel național este organizat și funcționează conform legii 111/1995, republicată în 2007 prin care Biblioteca Națională a României este autorizată să exercite funcția de organism unic (Agenție Națională) pentru Depozit legal³¹. Rolul acestuia, spre deosebire de prima jumătate a secolului al XIX-lea, este acela de al constitui, conserva, depozita și dezvolta colecțiile bibliotecii.

²⁴ *Reglement al școalelor publice din principatul Moldovei, sub auspiciile Prea I. Domn Mihail Gr. Sturdza V.V., întocmit de Epitropia învățăturilor publice*, Iași, 1835, în V. A. Urechia, *op. cit.*, vol. I, Imprimeria Statului, București, 1892, p. 281.

²⁵ *Ibidem*, p. 285.

²⁶ *Ibidem*, pp. 246-247.

²⁷ *Regulamentul școalelor*, în V. A. Urechia, *op. cit.*, vol. IV, 1901, p. 309.

²⁸ *Ibidem*, pp. 309-310.

²⁹ *Ibidem*, p. 310.

³⁰ Dispozițiile privind cenzura în Țara Românească, 1849, cap. IV, art. 41.

³¹ Extras din <http://www.bibnat.ro/Depozit-legal-s78-ro.htm>

Aparatul cenzurii

Crearea unui corp de funcționari însărcinat să controleze conținutul și circulația imprimatului a fost o consecință a intensificării procesului de difuzare și receptare în format tipărit a unor idei noi, laice, profund diferite de cele anterioare. Fenomenul a îngrijorat autoritățile care au perceput cartea, în special cea laică – atât manuscrisă, cât și imprimată - ca un potențial pericol pentru stabilitatea regimurilor politice, ca urmare a extinderii accesului la cunoaștere pe care îl implică.

Apariția primelor măsuri oficiale de reglementare a condițiilor de difuzare a textelor a fost urmată de organizarea unui sistem de supraveghere. Structura acestuia a fost diferită de la o zonă europeană la alta.

De pildă, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în Franța, controlul activității tipografiilor, librăriilor și presei a fost plasat succesiv sub autoritatea unor ministere diferite³², dintre care se detașează ca longevitate Ministerul de Interne.

În statele cu o astfel de legislație, controlul textelor a fost exercitat în general de oameni educați, cunoscători ai limbilor în care erau scrise și tipărite operele, precum și a literaturii din care acestea proveneau.

În Principatele Române, primii cenzori oficiali au fost chiar conducătorii Academiiilor Domnești³³.

Începând cu secolul al XIX-lea până în perioada regulamentară, supravegherea cărților a fost intermediată în Valahia și Moldova de reprezentanți ai puterii laice (velpostelnic, beizadele, Epitropia Școlii Publice) și ecleziatice (mitropolit, episcop sau alți reprezentanți autorizați ai Bisericii). După 1832, structura aparatului cenzurii tinde spre o profesionalizare impusă de însăși legislația adoptată în cele două țări românești.

În perioada regulamentară, controlul³⁴ cărților era încredințat unui *Comitet al Cenzurii* (întâlnit în documente și sub numele de *Comisia cenzurii*), subordonat Secretariatului de Stat al Moldovei. În componența acestei Comisii se aflau importante personalități ale vieții culturale și sociale. Pentru mai multă rigoare, autoritățile au decis ca această activitate să fie exercitată de un funcționar a cărui calitate era aceea de *cenzor* sau *revizor*³⁵. În textul legislativ privind cenzura din 1848 ei sunt denumiți „amploiații țensurii” (art. 36, 45), „rânduți din partea Secretariatului de Stat” (art. 16) sau „cercetătorii cărților” (art. 41). Termenii de „amploiat” (art. 16), „amploiații țensurii” sunt utilizați și în legislația din 1849 din Țara Românească (art. 37, 47), alături de „cercetătorii cărților” (art. 43).

³² De exemplu, timp de trei ani (17 martie 1831-6 aprilie 1834) controlul a revenit Ministerului Comețului și Lucrărilor Publice.

Série F18- Archives Nationales - *Imprimerie, librairie, presse, censure*, în http://www.archivesnationales.culture.gouv.fr/chan/chan/series/pdf/ESV_F18.pdf, p. 1.

³³ Antim Ivireanul, *Opere*, Editura Minerva, București, 1972, p. 401; Constantin Erbiceanu, *Cronicarii greci care au scris despre români în epoca fanriotă*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1888, p. 204.

³⁴ Inițial, în structura Comisiei cenzurii intra și un reprezentant al Bisericii („un orânduit din partea bisericească”). Ulterior, se renunță la acest mecanism de control al cărților religioase, acestea fiind trimise direct la Mitropolie spre a fi cercetate. Raportul Mitropolitului sau al reprezentantului acestuia decidea traseul cărții (către expeditor sau către destinatar), în Alexandrina Ioniță *Carte franceză în Moldova până în 1859*, partea I, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2007, p. 75.

³⁵ *Ibidem*.

În Țara Românească, Secretariatul de Stat a fost, de asemenea, organismul care a coordonat activitatea cenzorială prin intermediul unui departament special care grupa cenzori pentru scrierile în limba română, franceză sau germană. Numele asociate primilor cenzori oficiali din Țara Românească aparțin lui Nicolae Picolu, Simeon Marcovici, Georges Hill, A. Andronic³⁶.

În Moldova, ca și în Țara Românească, pe măsură ce legislația cenzurii se perfecționează³⁷, criteriile de selecție a cenzorilor sau revizorilor devin tot mai precise și exigente, ceea ce făcea uneori dificilă identificarea persoanei potrivite: cultură vastă, cunoașterea a patru limbi (greacă, franceză, germană, română), dar și a legii, la care se adaugă fidelitatea față de *Instrucțiunile* cenzurii³⁸. În plus, atribuțiile cenzorului se diversifică pe măsură ce regulile cenzurii se adaptează la realitățile interne ale consumului de carte sau sub influența modelelor externe. Astfel, cenzorul trebuia să facă verificarea fiecărui pachet de cărți indiferent de destinatari, comparând în cazul librarilor listele de cărți inițiale cu ceea ce se găsea în colete, redactarea unui raport în franceză către Comisie privind rezultatul verificării. Tot în atribuțiile revizorului intra lectura cărților, identificarea celor periculoase, semnalarea acestora în raport, dar și a pasajelor care nu recomandau cartea spre lectură și, în final, decizia privind reținerea sau *eliberarea* cărții/lor³⁹.

În Moldova, aceste prevederi erau menținute de către Secretariatul de Stat doar pentru Iași, oraș cu o intensă viață socială și culturală; pentru restul țării verificarea cărților „pozvolite”, purtătoare de „idei pernicioase” și „duh răzvrătit”, a fost delegată ispravnicilor, vameșilor și agiilor⁴⁰.

La începutul dominației rusești în Principate, a funcționat temporar⁴¹ o Comisie a cenzurii⁴². Ulterior, controlul textelor a fost încredințat Secretariatului de Stat, care atribuia sarcina Postelnicului, singurul în măsură să exercite această activitate. Toți librarii și vânzătorii de cărți aveau obligația de a depune la Departamentul Postelniciei un catalog cu titlurile pe care le dețineau. Eficiența mecanismului era sporită printr-o colaborare între Postelnicie și Departamentul din Lăuntru, pe de o parte, și Postelnicie și Agie, pe de altă parte. Secretariatul de Stat cerea Departamentului din Lăuntru să accelereze trimiterea cataloagelor cu cărți solicitate librarilor și vânzătorilor, iar Agia veghea ca dispozițiile cenzurii să fie aduse la cunoștința celor implicați în mod direct⁴³.

Pe lângă *Comisia privighitoare...* din Moldova, mai erau implicați în supravegherea ideilor difuzate în țară consulii austriac și rus.

Activitatea cenzurii devine tot mai riguroasă, astfel încât se produce o diviziune a controlului în funcție de domenii, pe departamente: cenzori pentru cartea religioasă, cenzori pentru piesele de teatru, cenzori pentru cartea evreiască (și germană), cenzori pentru cartea

³⁶ *Bibliografia analitică a periodicelor românești, 1790-1850*, I, partea a II-a, Editura Academiei RSR, București, 1966, p. 535.

³⁷ Alexandrina Ioniță, *op. cit.*, p. 75.

³⁸ *Ibidem*, p. 76.

³⁹ *Ibidem*, p. 76.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 77.

⁴¹ La începutul domniei lui Mihail Sturdza.

⁴² Radu Rosetti, *Despre censura în Moldova*, vol. II, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, București, 1907, p. 336.

⁴³ *Ibidem*, vol. I, p. 303.

străină (franceză, engleză), etc. Această profesionalizare s-a produs, se pare, anterior anului 1847⁴⁴, ca urmare a numărului din ce în ce mai mare de cărți străine care intrau în țară.

La 1848, rigorile ce vizau funcționarea aparatului cenzurii devin tot mai evidente. În preambulul decretului princiar din Moldova⁴⁵ privind reinstaurarea cenzurii, erau menționați, fără echivoc, toți actorii implicați în exercitarea controlului textelor. Aceștia formau, la rândul lor, aparatul extins de funcționari prin intermediul cărora se exercita cenzura:

“Poruncim a se păzi în de obște următoarele reguli [regulile cenzurii - n.n.], fără nici o abatere, fiind dator Secretariatul de Stat prin amplexii săi însărcinați cu partea Țensurii, Isprăvnicii și toate Polițiile locale, precum și Vamișii a priveghia paza măsurilor arătate mai jos cu toată scumpătatea în ceea ce îi privesc.”⁴⁶

În ceea ce privește publicarea gazetelor autohtone legislația prevedea că textele, pentru a putea fi tipărite, trebuiau verificate în prealabil de cenzură, altfel fiind pusă sub semnul incertitudinii viitoarea lor apariție. Însuși Gheorghe Asachi, în calitate de proprietar al unei publicații și imprimerii, a fost pus într-o situație delicată prin publicarea la tipografia Institutului Albinei a unei cărți fără să fi avut anterior acceptul cenzurii, dar prezentată ulterior spre validare.

Alte gazete, spre a evita orice suspiciune de nesupunere față de regulile oficiale ale cenzurii, imperiale de această dată, asociază titlului lor expresii care le confirmă onestitatea: *Gazeta de Transilvania (Cu Preînalta Voie)*⁴⁷.

În concluzie, legislația cenzorială, apariția depozitului legal și crearea unui aparat de funcționari ai statului cu atribuții de control a textelor reprezintă câteva instrumente pe care Puterea le-a utilizat pentru a gestiona o nouă realitate culturală. Influențele Iluminismului occidental, laicizarea formelor de gândire, intensificarea circulației oamenilor și a ideilor au creat un mecanism de rezistență din partea autorităților. Aceste instrumente de supraveghere nu au reprezentat un fenomen istoric sau cultural izolat în prima jumătate a secolului al XIX-lea românesc, ci doar unul particular, perfect integrabil în fenomenele similare europene. Indiferent de epoci, controlul, oricare va fi fost acesta, a reprezentat în strategia decidenților cea mai potrivită, dar nu și infailibilă, soluție de a justifica sau garanta stabilitatea unui regim.

⁴⁴ Alexandrina Ioniță, *op. cit.*, p. 77.

⁴⁵ Ofis domnesc publicat în *Buletin foae oficială*, nr. 90/11 noiembrie 1848, Iași.

⁴⁶ *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, vol. V, p. 456.

⁴⁷ Vezi *Gazeta de Transilvania*, 1848, în <http://www.bjbv.ro/scan/gt1848/gt-1848.html>